

**До разової спеціалізованої вченої ради PhD 12850
у ДУ «Інститут ринку і економіко-екологічних досліджень
НАН України» Французький бульвар, 29, м. Одеса, 65044**

РЕЦЕНЗІЯ

доктора економічних наук, професора,
завідувачки відділу економіко-екологічного розвитку приморських регіонів
ДУ «Інститут ринку і економіко-екологічних досліджень НАН України»
Єрмакової Ольги Анатоліївни
на дисертаційну роботу Фадєєва Вячеслава Анатолійовича
«Теоретико-методичне забезпечення стратегічного економічного розвитку
територіально-господарських систем»,
яка представлена до захисту на здобуття наукового ступеня доктора філософії
за спеціальністю 051 «Економіка»
галузі знань 05 «Соціальні та поведінкові науки»

**Актуальність теми дослідження та зв'язок з державними та галузевими
програмами, планами, темами.**

Актуальність теми дисертаційного дослідження обумовлена необхідністю формування сучасних підходів до управління розвитком територій в умовах глобалізаційних трансформацій, посилення міжрегіональної конкуренції, децентралізації влади та нестабільності соціально-економічного середовища. Сучасні територіально-господарські системи функціонують під впливом численних зовнішніх і внутрішніх викликів, серед яких особливе значення мають структурні диспропорції регіонального розвитку, нерівномірність ресурсного забезпечення, цифровізація економіки, інноваційні зміни та необхідність забезпечення економічної безпеки територій. За таких умов особливої ваги набуває розроблення ефективного теоретико-методичного інструментарію стратегічного управління, який дозволить забезпечити збалансований розвиток територіально-господарських систем, підвищення їх конкурентоспроможності та адаптивності до сучасних викликів.

Крім того, актуальність дослідження посилюється потребою удосконалення науково-методичних підходів до стратегічного економічного розвитку територій в умовах повоєнного відновлення та інтеграції України до європейського економічного простору. Важливим завданням є формування комплексної системи стратегічного розвитку, орієнтованої на ефективне використання потенціалу територій, стимулювання інвестиційної та інноваційної активності, розвиток людського капіталу та забезпечення сталого економічного зростання. Недостатній рівень теоретичного обґрунтування механізмів стратегічного розвитку територіально-господарських систем визначають доцільність і практичну значущість даного дисертаційного дослідження.

Дисертаційна робота виконувалася відповідно до тематики науково-дослідницьких робіт у Державній установі «Інститут ринку і економіко-екологічних досліджень НАН України». Результати роботи знайшли відображення і застосування в ході участі здобувача у виконанні таких держбюджетних тем:

- «Забезпечення згуртованості та стабільності розвитку регіональних економічних систем в Україні» реєстраційний №0122U0023785, КПКВК 6541030, строк виконання 01.01.2022 - 30.06.2024). Особистий внесок здобувача полягає у розробці організаційно-економічного забезпечення муніципального планування і оптимізації витрат бюджетів територіальних громад в умовах воєнного часу;
- «Модернізація управління економічним розвитком територіальних утворень Півдня України» (реєстраційний №0124U003641, термін виконання 01.07.2024 - 31.12.2026). Особистий внесок здобувача на першому етапі виконання НДР полягає у розробці інституціонально-методичного механізму управління розподілом бюджетних ресурсів територіальних громад шляхом обґрунтування інструментарію часткової заміни старого порядку вилучення реверсних дотацій з бюджетів заможних громад і передачі фінансово неспроможним територіальним утворенням, новим регулятором збалансованості місцевих

бюджетів, який полягає у використанні договорів інвестиційного співробітництва економічних розвинених громад з територіями, що потребують допомоги. На другому етапі виконання НДР особистий внесок здобувача полягає у розробці інструментарію управління фінансово-бюджетним забезпеченням відновлення та розвитку територіально-господарських систем, який полягає в інституціональному обґрунтуванні і делегуванні районним адміністраціям функцій і повноважень щодо стимулювання економічної спроможності громад і проведення внутрішньо-районного вирівнювання доходів громад на прикладі районів і громад Півдня України.

Оцінка обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, їх достовірність і ступінь наукової новизни.

Ознайомлення з матеріалами представленої дисертаційної роботи дозволяє стверджувати, що всі наукові положення, висновки та практичні рекомендації дисертації логічно узгоджені з метою та завданнями дослідження, мають належний рівень теоретичної обґрунтованості та підтверджуються результатами аналітичних розрахунків і статистичної обробки даних, за результатами яких зроблені ґрунтовні та логічні висновки про зміст та сутність стратегічного економічного розвитку територіально-господарських систем.

Застосування широкого набору методів наукового дослідження і релевантного аналітичного інструментарію, обробки великої кількості академічних джерел, в тому числі аналітичних звітів міжнародних установ та організацій, в тому числі Світового банку, ОЕСР, Єврокомісії тощо, використання в дослідженні офіційних статистичних даних і фінансових спостережень, та апробація результатів дослідження свідчать про високий ступінь обґрунтованості отриманих положень, висновків, рекомендацій, про їх достовірність і про вирішення в дисертації важливого науково-практичного завдання.

Отримані в дисертаційній роботі результати, положення і рекомендації характеризуються науковою новизною, а саме слід відзначити наступні:

удосконалено

– понятійно-категоріальний апарат стратегічного економічного розвитку, а саме: 1) визначено сутність поняття територіально-господарська система (ТГС), що розглядається в контексті сталого розвитку, як базовий функціонально-структурний елемент економічного розвитку (с.208-209), та, на відміну від існуючих, включає територіально визначену сукупність ресурсів та інфраструктурних об'єктів (які формують об'єкт ТГС), систему відносин, рушіїв (акторів) у вигляді суб'єктів господарювання (що формують інституційне середовище), носія владних повноважень і підпорядкованих йому структур (які формують суб'єкт ТГС) (с.51-57), 2) визначено сутність економічних категорій самодостатність та спроможність в контексті економічного розвитку ТГС (с.58-61), які визначаються як: а) комплексна характеристика ТГС, що підсумовує результативність управлінського впливу на об'єкт, який має визначену ресурсно-інфраструктурну забезпеченість, б) сукупна здатність суб'єкта ТГС до забезпечення стратегічного економічного розвитку, інституційної, фінансово-бюджетної, соціальної та іншої суспільної результативності, отриманої завдяки впливу власної діяльності на стан ТГС з використанням наявного ресурсного потенціалу;

– теоретико-концептуальне забезпечення стратегічного економічного розвитку ТГС (с.70-79), яке полягає у функціональному поєднанні дедуктивного та суб'єкт-центричного підходів до взаємоузгодженої реалізації заходів стратегічного розвитку, що передбачає раціональну послідовну зміну 4-х фаз забезпечення економічного розвитку ТГС;

– концептуальні засади інституційного забезпечення розвитку ТГС в дискурсі подолання дихотомії регіонального економічного розвитку (с.81-95), яке, на відміну від існуючого, передбачає узгоджене виконання рішень стратегічних документів розвитку та містобудівної документації на принципах

ієрархічного підпорядкування, обґрунтованої послідовності виконання та зворотного зв'язку;

- теоретико-методичний підхід до попереднього оцінювання самодостатності ТГС (с.118-122; с.135-137), який, на відміну від існуючого, базується на принципах визначення першочерговості (пріоритетності) економічної складової розвитку громади, за рахунок врахування показників чисельності економічно-активного населення, функціонального розподілу площі території та будівель, комплексної податкоспроможності, економічної бази;

- теоретико-методичний підхід до визначення податкоспроможності ТГС, який передбачає здійснення оцінювання власних доходів місцевого бюджету, що включає надходження від сплати ПДФО, єдиного податку, акцизного податку та податку на майно (с.142-150);

- методичний підхід до утворення ТГС субрегіонального рівня, який полягає в обчисленні бюджетної самодостатності і доводить гіпотезу про те, що високий рівень залежності місцевих бюджетів від дотацій з державного бюджету пов'язаний з недовідомим рівнем врахування економічних критеріїв у процесі формування та забезпечення стратегічного розвитку адміністративно-територіальних одиниць (с.169-176; с.202-205; с.228-237);

- систему комплексного оцінювання стану функціонування та рівня економічного розвитку ТГС, яка базується на показниках, що характеризують якісний рівень суб'єктів, об'єктів, відносин та господарської системи, а також індикатори їхнього економічного стану за даними статистичних та фінансових спостережень (с.138-140; с.165-168; с.176-178; с.184-191);

дістало подальшого розвитку

- концептуально-інституційні засади стратегічного економічного розвитку ТГС, які, на відміну від існуючих, базуються на принципах суб'єкт-центричності, суб'єкт-об'єктної субсидіарності, стратегічно-цільової конгруентності, проектно-планової синергетичності, комплементарності та кумулятивності, дотримання яких забезпечується процедурами формування

стратегічного бачення, планування, проектування, моніторингу та комплексного оцінювання (с.213-216).

Наукові положення, що виносяться на захист, базуються на власних авторських підходах до забезпечення стратегічного економічного розвитку.

В роботі підтверджено гіпотезу, що сучасний високий рівень дотаційності місцевих бюджетів місцевого самоврядування пов'язаний з недостатнім рівнем врахування економічних аспектів на етапі утворення територіальних громад та визначення параметрів.

Висновки та рекомендації відзначаються прикладним характером і можуть бути використані при формуванні стратегій соціально-економічного розвитку регіонів та територіальних громад, плануванні міжмуніципального співробітництва, формуванні елементів регіональної політики у сфері стратегічного економічного розвитку і забезпечення бюджетної самодостатності. Ступінь наукової новизни результатів дослідження підтверджується їх оригінальністю, логічною цілісністю, а також апробацією в публікаціях, виступах на конференціях і реалізацією в практичних розробках.

В цілому, ознайомлення з матеріалами та результатами дисертаційної роботи дає можливість стверджувати, що в ній вирішено важливе науково-практичне завдання з розробки теоретико-методичного забезпечення стратегічного економічного розвитку територіально-господарських систем.

Структура і зміст дисертації.

Дисертація включає анотацію, вступ, 3 розділи, висновки, список використаних джерел та додатки. Загальний обсяг дослідження становить 303 сторінок, а її основний зміст викладено на 242 сторінках комп'ютерного тексту. Робота містить 53 таблиці, 16 рисунків, список використаних джерел з 246 найменувань та 7 додатків.

Обсяг і структура роботи відповідають вимогам «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня

доктора філософії», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 року № 44 (зі змінами).

У першому розділі дисертації досліджено сутність та теоретичні засади стратегічного економічного розвитку господарських систем на сучасному етапі. Здобувачем визначено недостатність врахування фундаментальних теоретичних засад забезпечення економічного розвитку та недоврошеність категоріального апарату регіональної політики. Також підкреслюється наявність неузгодженості, невпорядкованості та певної дихотомії регіонального розвитку за рахунок відсутності підпорядкованості та функціонального зв'язку між різними видами документації регіональної політики. Визначається, що методичне забезпечення стратегічного розвитку на регіональному рівні характеризується недостатньою увагою до питань економічного розвитку та оцінки економічних результатів діяльності. Зазначені недосконалості, на думку здобувача, мають характер закономірностей, які полягають у спадкуванні та тиражування одних і тих самих недоліків. До таких віднесено недостатність врахування концептуальних засад, недостатню врошеність категоріального апарату, неузгодженість між видами документації, недостатність врахування цілей економічного розвитку, відсутність збалансованості між принципами розвитку та стратегічними цілями.

Дисертантом надається авторське визначення економічної категорії «територіально-господарська система», яка узагальнено визначається як функціонально-структурний елемент економічної складової реалізації державної регіональної політики. Також, з використанням методів семантичного аналізу, здобувач надає авторське визначення поняття територіально-господарська система на базовому рівні самоврядування, визначає його сутність та зміст. На базовому рівні самоврядування, поняття територіально-господарська система визначено, як територіально визначена сукупність активів, ресурсів та взаємопов'язаних суб'єктів господарювання, що знаходяться у стані господарської взаємодії між собою, з системою в цілому, та суб'єктом територіально-господарської системи. Відповідно, на більш

високому рівні, територіально-господарська система ідентифікується як територіально визначена сукупність систем нижчих рівнів зі збереженням аспектів господарської взаємодії.

Здобувачем запропоновано оригінальний теоретико-концептуальний підхід до забезпечення стратегічного економічного розвитку територіально-господарських систем, який базується на поєднанні принципів суб'єкт-об'єктної субсидіарності, суб'єкт-центричності (первинності врахування здатності суб'єкта розвитку), комплементарності, стратегічно-цільової конгруентності та функціональної цілісності суб'єкт-об'єктних відносин.

За результатами виконання дослідження концептуального базису стратегічного економічного розвитку зроблено відповідні висновки та надано пропозиції щодо вдосконалення теоретико-концептуального базису.

У другому розділі роботи досліджено методи, інструменти та індикатори оцінювання стратегічного економічного розвитку. Здобувачем здійснено аналіз нормативно-правової документації, механізмів забезпечення оцінювання регіонального економічного розвитку. Дослідження містить ретроспективний аналіз підходів до оцінювання та моніторингу регіонального розвитку з 2004 року, результати якого додають актуальності пропозиціям щодо вдосконалення. Підкреслюється, що відсутність взаємоузгоджених вимог щодо заходів з контролю економічного розвитку регіонів на інституціональному рівні, утворюють неоднорідне середовище оцінювання, яке характеризується великою чисельністю документів, контроль виконання яких виконується окремо один від одного та відсутністю системи комплексного оцінювання і релевантних статистичних даних. Існуючі підходи до оцінювання не надають об'єктивної інформації про поточний стан розвитку господарських систем, не формують інформаційно-аналітичний базис для прийняття стратегічних рішень, що ускладнює визначення та реалізацію потенціалу економічного розвитку. Також, недостатньо обґрунтована, з функціональної точки зору, зміна підходів до контролю за розвитком регіонів, та зміною понять оцінка та моніторинг, не

сприяла формуванню прозорої системи оцінювання регіонального економічного розвитку.

На підставі ретроспективного аналізу бюджетної самодостатності місцевих бюджетів на прикладі територіальних громад Одеської області, здобувачем обґрунтовано недостатній рівень економічного розвитку господарських систем територіальних громад в існуючих територіальних межах. Доведено, що існуючу конфігурацію адміністративно-територіального устрою базового рівня, сформовано без достатнього економічного обґрунтування, що має наслідком застосування дотацій з державного бюджету. З метою забезпечення принципу суб'єкт-об'єктної субсидіарності економічного розвитку господарських систем, запропоновано утворення територіально-господарських систем субрегіонального рівня на базі договорів про співробітництво громад, які мають функціонувати в економічно обґрунтованих територіальних межах.

Запропоновано утворення системи комплексного оцінювання територіально-господарських систем на базі системи показників, яка включає оцінку показників потенційної спроможності та фактичної податкоспроможності суб'єкта, ресурсозабезпеченості об'єкта та бюджетної самодостатності територіально-господарської системи. Запропоновано теоретико-методичний підхід до оцінювання податкоспроможності суб'єктів та категоризації оцінки на базі використання офіційних показників розрахунку бази оподаткування.

З метою впровадження наскрізної системи оцінювання будь-якого елементу територіально-господарської системи та спрощення взаємодії з інституціями ЄС запропоновано адаптацію системи показників з використанням підходу до оцінювання екологічних і соціальних ризиків (ESG). Очікується, що такий підхід наблизить ОМС до використання усталених європейських практик оцінки в контексті сталого розвитку, що спростить обґрунтування інвестиційної привабливості та відповідність критеріям сталості. На думку автора, такий підхід може спростити доступ до отримання

міжнародного фінансування, що особливо актуально у період повоєнного відновлення.

Третій розділ роботи присвячено деталізації та обґрунтуванню концепції стратегічного економічного розвитку територіально-господарських систем. Запропоновано теоретико-методичне забезпечення у вигляді набору механізмів, інструментів та засобів забезпечення процесу стратегічного економічного розвитку територіально-господарських систем до якого включені:

- концептуальний підхід до утворення територіально-господарської системи;
- теоретико-концептуальне забезпечення стратегічного економічного розвитку;
- принципи утворення та забезпечення стратегічного економічного розвитку;
- організаційна схема стратегування економічного розвитку;
- теоретико-методичний підхід до визначення стратегічних пріоритетів економічного розвитку;
- теоретико-методичний підхід до визначення перспективної бюджетної самодостатності потенційної територіально-господарської системи;
- теоретико-методичний підхід до оцінки податкоспроможності органу місцевого самоврядування;
- система індикаторів моніторингу та оцінювання стратегічного економічного розвитку територіально-господарської системи.

Шляхом перспективних розрахунків потенціальної економічної результативності територіально-господарських систем субрегіонального рівня, на прикладі адміністративно-територіальних утворень Одеської області, обґрунтовано економічну доцільність формування територіально-господарських систем субрегіонального рівня як окремої форми співробітництва територіальних громад. Доведено потенційну економічну результативність територіально-господарських систем субрегіонального рівня в контексті підвищення бюджетної самодостатності місцевого самоврядування.

Підтверджено, висунуту раніше гіпотезу, про те, що високий рівень залежності фінансової самодостатності місцевих бюджетів від дотацій з

державного бюджету, пов'язаний з недостатнім рівнем врахування економічних критеріїв у процесі формування та забезпечення стратегічного розвитку адміністративно-територіальних одиниць.

Теоретична цінність і практична значущість наукових результатів та оцінка впровадження наукових результатів.

У дисертаційній роботі здійснено удосконалення концептуальних підходів і теоретико-методичних положень та розроблено науково-обґрунтовані практичні рекомендації щодо вдосконалення теоретико-методичного забезпечення стратегічного економічного розвитку територіально-господарських систем з метою забезпечення бюджетної самодостатності місцевого самоврядування у довгостроковій перспективі.

Авторське бачення забезпечення стратегічного економічного розвитку з позиції територіально-господарських систем дозволяє подивитись на розвиток територій під іншим кутом зору, розкриваючи джерела економічного зростання через формування та ефективне функціонування ланцюгів доданої вартості, взаємодію економічних суб'єктів, ресурсний потенціал територій і механізми міжгалузевої кооперації. Такий підхід дає можливість розглядати територію не лише як адміністративно-просторову одиницю, а як цілісну соціально-економічну систему, у межах якої формуються конкурентні переваги, інноваційні зв'язки та умови для сталого розвитку. Це сприяє виявленню внутрішніх резервів економічного зростання, підвищенню ефективності використання локальних ресурсів, активізації інвестиційної діяльності та забезпеченню синергії між учасниками територіально-господарської системи.

Теоретичні узагальнення, методичні розробки, практичні рекомендації автора доповідались на Вченій раді ДУ «Інститут ринку і економіко-екологічних досліджень НАН України» і були надіслані до органів державної влади та місцевого самоврядування.

Практична цінність дисертаційного дослідження та окремих рекомендацій підтверджена листами про використання та впровадження результатів дисертаційної роботи від:

- Комітету Верховної Ради України з питань організації державної влади, місцевого самоврядування, регіонального розвитку та містобудування №04-23/15-2024/240305 від 31.10.2024;
- Департаменту економічної політики та стратегічного планування Одеської обласної державної адміністрації № 3863/01-25/2-24/14610 від 07.11.2024;
- Коблівської сільської ради Миколаївської області №757 від 30.12.2024;
- Міністерства розвитку громад та територій України 20644/33/10-24 від 06.11.2024, 1548/33/10-25 від 21.01.2025;
- Департаменту економічної політики та стратегічного планування Одеської обласної державної адміністрації № 656/01-22/2-25/322 від 06.02.2025;
- Визирської сільської ради Одеської області №03-1-09/21 від 06.01.2026;
- Міністерства розвитку громад та територій України №2553/33/10-26 від 02.02.2026.

Наведені результати дисертаційної роботи засвідчують суттєвий прикладний потенціал дисертаційного дослідження та його вагомий внесок у наукове забезпечення процесів ухвалення економічно виважених управлінських рішень.

Повнота відображення результатів дослідження у наукових фахових виданнях.

В ході виконання дисертаційного дослідження його автором забезпечено належний рівень апробації наукових результатів та публічного представлення основних положень, висновків і практичних рекомендацій. Результати дисертаційної роботи доповідались та обговорювались на засіданнях Вченої ради ДУ «Інститут ринку і економіко-екологічних досліджень НАН України», а також були апробовані у ряді міжнародних і всеукраїнських науково-практичних конференцій. За результатами дослідження здобувачем

опубліковано 14 наукових праць, з яких: 2 підрозділи у колективних монографіях, 6 наукових статей у фахових наукових виданнях України, 1 стаття в науковому журналі країни - члена ЄС та ОЕСР, а також 5 тез доповідей. Обсяг і рівень публікацій повністю відповідають вимогам до дисертацій на здобуття наукового ступеня доктора філософії та засвідчують достатній ступінь апробації і наукового визнання одержаних результатів.

Дотримання принципів академічної доброчесності.

Під час вивчення матеріалів дисертації та ознайомлення з науковими публікаціями автора не було виявлено ознак порушення академічної доброчесності, а саме - академічного плагіату. Використані здобувачем окремі ідеї і результати інших авторів мають відповідні посилання на першоджерела. Таким чином, дисертація Фадєєва Вячеслава Анатолійовича є самостійною оригінальною працею та не містить порушень академічної доброчесності.

Дискусійні положення та зауваження щодо роботи.

Приймаючи до уваги загальний високий рівень дисертаційного дослідження, та отримані наукові результати дисертаційна робота Фадєєва Вячеслава Анатолійовича не позбавлена окремих дискусійних положень, у тому числі:

1. У запропонованій автором структурі фаз забезпечення стратегічного економічного розвитку територіально-господарських систем (с. 78-79; табл. 1.7) виокремлено концептуально-стратегічну, проектно-планову, практично-дослідницьку та контрольну фази. Водночас дискусійним є питання достатності такої структуризації, оскільки у ній не простежується чітко виокремлена фаза реалізації (впровадження) стратегічних рішень. Назва «практично-дослідницька» фаза не повною мірою відображає процес імплементації стратегічних заходів, що може ускладнювати розуміння логіки практичного забезпечення стратегічного розвитку. З огляду на це доцільним видається

уточнення змістового наповнення зазначеної фази або виокремлення окремої фази реалізації стратегічних рішень.

2. Дисертантом досліджено стан інституціонального забезпечення стратегічного економічного розвитку та визначено низку закономірностей, які на думку здобувача знижують результативність регіонального розвитку та стримують економічне зростання (підрозділ 1.3; с.80-95). При цьому, значну увагу приділено питанню подолання дихотомії регіонального розвитку, яка має прояви при реалізації державної регіональної політики. Запропоновані підходи щодо впорядкування та узгодження положень різних видів документації (табл. 1.11, с.94-95) спрямовані на гармонізацію різних видів документів з реалізації регіональної політики та посилення синергетичного впливу їх впровадження. Доцільно було б сформулювати конкретні пропозиції щодо актуалізації нормативно-правових актів, що базувалися б на пропонованих підходах. Наявність таких рекомендацій щодо вдосконалення конкретних нормативно-правових актів зробило б пропозиції більш рельєфними та цінними з точки зору практичного застосування.

3. В дисертаційній роботі виконане дослідження сучасного стану методичного забезпечення стратегічного розвитку регіонів і територіальних громад (с.97-101), висвітлено низку недосконалостей в контексті забезпечення економічного розвитку та підкреслена актуальна проблема забезпечення процесу стратегічного планування у територіальних громадах. Здобувачем зазначається, що в офіційних методичних рекомендаціях, які було затверджено у 2022 році, не приділяється достатнього рівня уваги до питань економічного розвитку, зокрема у довгостроковій перспективі. Однак, не наводиться перспективного аналізу потенційних наслідків виконання стратегій розвитку на місцевому рівні, які наслідують недоліки та недосконалості стратегій більш високого рівня та не в повній мірі охоплюють інтереси зацікавлених сторін. Опис ймовірних наслідків підкреслив би актуальність напрямку дослідження та необхідність оновлення та актуалізації підходів до забезпечення стратегічного планування.

4. Здобувачем запропоновано альтернативний підхід до визначення параметрів застосування базової дотації до бюджетів місцевого самоврядування, який на відміну від існуючого полягає у використанні базового показника розрахунку надходжень від сплати ПДФО, що встановлюється у відповідності до об'єктивних показників - мінімальної заробітної платні та рівня зайнятості населення (с.219-221). При цьому, здобувачем пропонується використання регіональних показників зайнятості відповідно до офіційних статистичних даних. Однак, наведений розрахунок, щодо використання запропонованого підходу, здійснено на субрегіональному рівні, по адміністративних районах, що не створює повноцінної картини щодо зміни фінансових показників бюджетів територіальних громад. Доцільно було б виконати аналогічний розрахунок на рівні територіальних громад. Наявність розрахунку по всіх бюджетах громад на прикладі Одеської області зробило би запропонований підхід більш обґрунтованим та вагомим з точки зору практичного використання на місцевому рівні.

5. Здобувачем проведено порівняльний аналіз пріоритетів державної стратегії регіонального розвитку та політики згуртованості ЄС (с.103-105; табл. 1.13) та запропонована система пріоритетів стратегічного економічного розвитку територіально-господарських систем із урахуванням широкого кола інтересів заінтересованих сторін (с.106-108; табл. 1.14). Пріоритети економічного розвитку розглянуто з позицій доцільності їх ієрархічного врахування у стратегічних документах. Однак, доцільно було б, навести порівняльний аналіз запропонованої системи пріоритетів з пріоритетами державної стратегії регіонального розвитку та політики згуртованості ЄС. Такий аналіз додав би обґрунтованості запропонованій системі та заклав би основи для гармонізації теоретико-методичного забезпечення на різних рівнях розробки та виконання стратегічних документів.

6. Автором запропоновано оцінювання спроможності суб'єкта у контексті розвитку територіально-господарської системи (с.139-140; табл. 2.8), визначено складові спроможності, перелік критеріїв, їх опис. Але значення самих

критеріїв не визначено, більш того наявність опції «частково відповідає критерію» знижує рівень об'єктивності та однозначності оцінювання, оскільки не містить чітко визначених меж інтерпретації результатів. Наприклад, які значення критеріїв для порівняння мають бути за показниками «частка зайнятих», «частка приватних підприємців», «частка населення працездатного віку»? Аналогічна ситуація із запропонованими автором показниками оцінювання ресурсозабезпеченості об'єкта (с. 166-167; табл. 2.24). Методичний підхід потребує подальшої конкретизації щодо кількісного визначення критеріїв оцінювання та встановлення їх порогових або нормативних значень. Це дозволило б підвищити рівень формалізації запропонованого методичного інструментарію та забезпечити його практичну придатність для застосування в системі стратегічного управління розвитком територіально-господарських систем.

7. При описі параметрів територіально-господарських систем субрегіонального та регіонального рівнів (с.211, табл. 3.3) автором визначено ключові ресурси їх функціонування та розвитку, однак серед них не виокремлено людський капітал, який у сучасних умовах є одним із базових чинників забезпечення конкурентоспроможності та стратегічного економічного розвитку територій. Недостатня увага до людського капіталу дещо звужує комплексність запропонованого підходу, оскільки саме якісні характеристики трудових ресурсів, рівень освіти, підприємницька активність населення, кадровий потенціал та здатність до генерації інновацій значною мірою визначають можливості території щодо адаптації до сучасних економічних викликів та забезпечення сталого розвитку. Урахування людського капіталу дозволило б поглибити змістовне наповнення характеристики територіально-господарських систем та посилити практичну цінність запропонованих автором положень.

Разом з тим, наведені дискусійні положення та висловлені зауваження не знижують загального наукового рівня дисертаційної роботи, мають конструктивний характер і відкривають перспективні напрями для подальших

досліджень щодо вдосконалення теоретико-методичного забезпечення стратегічного економічного розвитку територіально-господарських систем як невід'ємної частини сталого розвитку економіки, в тому числі в умовах повоєнного відновлення.

Загальний висновок

Дисертаційна робота Фадєєва В.А. на тему «Теоретико-методичне забезпечення стратегічного економічного розвитку територіально-господарських систем» є завершеною науковою працею, в якій вирішено важливе науково-практичне завдання щодо розробки теоретико-методичного забезпечення стратегічного економічного розвитку територіально-господарських систем.

Практична значимість дисертаційного дослідження підтверджується відгуками та листами про впровадження результатів дисертації на рівні органів місцевого самоврядування, регіональних та центральних органів влади. Зміст та структура дисертаційного дослідження повністю відповідають поставленій меті та завданням. Науково-методичні здобутки містять наукову новизну та відображені у наукових публікаціях здобувача, кількість, зміст і обсяг яких задовольняє вимоги до повноти викладення наукових результатів дисертаційної роботи. Тематика дисертаційного дослідження за змістом відповідає спеціальності 051 «Економіка».

Дисертаційна робота Фадєєва В. А., подана на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 051 «Економіка» у галузі знань 05 «Соціальні та поведінкові науки» за своїм науковим рівнем та практичною цінністю, змістом та оформленням повністю відповідає вимогам до дисертацій на здобуття наукового ступеня доктора філософії, а саме вимогам Наказу Міністерства освіти і науки України № 40 від 12.01.2017р. «Про затвердження вимог до оформлення дисертації», а також вимогам «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня

доктора філософії» затвердженому постановою КМУ №44 від 12.01.2022 р. зі змінами від 08.05.2024р.

У зв'язку з викладеним вище, вважаю, що Фадєєв Вячеслав Анатолійович заслуговує на присудження наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 051 «Економіка» у галузі знань 05 «Соціальні та поведінкові науки».

Рецензент:

Доктор економічних наук, професор,
завідувачка відділу економіко-екологічного
розвитку приморських регіонів
ДУ «Інститут ринку і економіко-екологічних
досліджень НАН України»

Ольга ЄРМАКОВА